

KULTTUURIPOLITIIKAN TUTKIMUKSEN SEURA

SÄLLSKAPET FÖR KULTURPOLITISK FORSKNING

Kulttuuripolitiikan tutkimuksen päivät Helsingissä 16.-17.5.2013

Abstraktit

Paikallisista kosmopoliiteiksi – kulttuurisen kansalaisuuden rajanylityksiä

Pirkkoliisa Ahponen, Itä-Suomen yliopisto

Käsittelen alustuksessani kulttuurisen kansalaisuuden määrittelyjä lähtien paikallisyhteisöstä identiteetin ”leimasimena” ja tullen nationalismin ja transnationalismin kautta kosmopoliittisuuteen. Tarkastelen monikulttuurisuuteen ja/tai kulttuuriseen universalismiin sisältyvien rajanylitysvaatimusten ehtoja kulttuuripoliittisen kansalaisjäsenyyden metodologisista vaatimuksista käsin. Kyse on myös siitä, miten kulttuurinen kansalaisuus konkretisoituu paikallisissa kiinnityksissään ja abstrahoituu kosmopoliittisessa paikattomuudessaan.

Alustus perustuu artikkeliini ”From locals to cosmopolitans”, joka sisältyy parhaillaan julkaistavana olevaan, yhdessä Päivi Harisen ja Ville-Samuli Haverisen kanssa toimittamaani kirjaan ”Dislocations – methodological nationalism – transnational realities - cosmopolitan dreams”. Kirjassa käydään keskustelua sekä käsitteenmäärittelyn että empiiristen monikulttuurisuuteen liittyvien tapaustutkimusesimerkkien valossa. Tarkastellaan myös nuorten monikulttuurisuuskasvatusta ja kansallisen identiteetin vaalintaa kulttuuripoliittisina tavoitteina.

Onko merkityksellä jotain merkitystä? Instrumentalismin vaihtoehtoja etsimässä

Heidi Elmgren, YTM, jatko-opiskelija (filosofia), Jyväskylän yliopisto
Heidi.elmgren@jyu.fi

Viime syksynä kulttuuripolitiikan tutkija Eleonora Belfiore piti Jyväskylän yliopistossa kaksi luentoa vaikut-tavuustietoon perustuvasta päätöksenteosta (*evidence-based policy*) kulttuuripolitiikassa. Belfioren kes-keinen huomio on, että taiteen rahoituksen perustelu taiteen (esimerkiksi taloudellisella tai sosiaalisella) välinearvolla on viime vuosikymmenten aikana muuttanut taiteen arvosta ja merkityksestä puhumisen yhä vaikeammaksi.

Esitelmäni keskittyy kysymykseen: Voisiko filosofia tarjota työkaluja arvosta puhumisen mahdollistami-seksi? Toisaalta, mitä merkitystä arvosta puhumisella on? Mitä merkitystä on merkityksellä?

Väitöskirjassani selvitän ansaitsemisen logiikka, joka ilmenee meritokraattisissa käytännöissä. Merito-kraattiset prosessit, kuten työhönnotto, nojaavat työnhakijoiden ansioiden tarkasteluun: ne asettavat työnhakijan vastaavaan asemaan apurahahakemusta kirjoittavan taiteentekijän kanssa, velvolliseksi osoittamaan, miksi hänen työpanokseensa kannattaa satsata (palkkaamalla työnhakija tai myöntämällä taiteilijalle apurahaa). Hyödyllisyyden mittaaminen ja vähäinen riskinsieto liittyvät molempiin tilanteisiin. Sekä työnhakijan että taiteilijan olisi kyettävä osoittamaan että heidän toiminnallaan on tiettyjä vaiku-tuksia ja tuloksia ja ettei toimintaan liity kohtuuttomia riskejä. Tämä lähtökohta ei kunnioita inhimillisen toiminnan keskeistä puolta: potentiaalisuutta, mahdollisuutta saada aikaan jotain ennakoimatonta. In-himillisen toiminnan olennaiset piirteet uhkaavat muuttua liiallisiksi ja epätaloudellisiksi ennakoinnin ja hyödyn varmentamisen vaatimusten keskellä. Erityisesti taiteilijan on vaikea perustella toimintaansa ennakoitujen tulosten ja hyödyllisyyden puitteissa: ne vastustavat taiteen tekemisen oleellisia ulottu-vuuksia, uuden luomista ja merkitysten ristiriitaisuutta.

1900-luvun merkittävimpiin poliittisiin ajattelijoihin kuulunut Hannah Arendt kirjoittaa teoksessaan *Vita Activa* siitä, miten hyödyn muuttuminen itsessään merkitykseksi luo ”nonsensea”, merkityksettömyyttä. Systemaattisuuteen pyrkivän hyödyn mittauksen myötä kaikesta tulee vain väline jonkin uuden välineen saavuttamiseen. Tämä vastaa Belfiorenkin kuvaamia instrumentalismin ongelmia. Arendt tarkastelee inhimillistä aktiviteettia kolmelta kantilta: työnä, valmistamisena ja toimintana. Selvitän, voisiko toimin-nan eli ihmisten välisen itseisarvoisen toimimisen merkityksen analysointi tarjota vaihtoehtoja instru-mentalistisille perusteille: voidaanko perustella, että taide on tärkeää ja mikä taiteessa on tärkeää, ilman että tullaan samalla alistaneeksi se hyötylaskelmille ja vaikutusarvioinneille? Voisiko Arendtin avulla osoittaa, miksi taiteen tärkeydestä puhuminen ja tärkeyden esiintuomisen mahdollistavien puhetapojen etsiminen on tärkeää?

Avainsanat: vaikuttavuustietoon perustuva päätöksenteko, merkitys, Eleonora Belfiore, Hannah Arendt

”Suurten kulttuuristen ongelmien valo matkaa edelleen”

Risto Eräsaari, risto.erasaari@helsinki.fi

Erik Söderblomin mukaan (Hbl 10.2.13) eletään jälkikaikaa: ”Vi är uppkastade på en ebbstrand med tankebråte som det är svårt att göra något hållbart av: Sartres badtofflor och Wittgesngteins solglasögon”. Mikä tämän sortin selkä edellä tulevaa lähestyvässä neuvottomuudessa otetaan *tutkimuskohteeksi*, miten arvot suuntavat katseemme siihen ja miten arvot suhtautuvat isompiin arvoideoihin? Yleisesti on tunnettua, että kulttuurin yhdistäjäksi ja yhteisen humanisuuden ruumiillistumaksi on muostunut *kärsimys*, sekä kärsivän että kärsivästä huolehtivan kärsimys ilman rajoja ja kulttuurisia raja-aitoja, ja näitä heijasteleva trauma, joista on tehty yleisen humanisuuden mitta. Tätä kaikilla tunnetuilla humanistisilla aloilla monen nimisenä käsittelevässä diskurssissa itse kärsivää ei kuitenkaan ainakaan yksinomaan ole keksitty sen itsensä nojalla vaan uudelleen heränneen, antiikin hyveisiin tähyilevän, taloudellista kukoistusta toivovan, uutta yksilöä ylistävän ja tietynlaisen uudelleensyntymisen (renessansin) ajatuksen johdosta. *Kärsivälle varatusta kolosta* tulee totta tämän utopian johdosta. Mikä siis tutkimuskohteeksi *suurten kulttuuristen ongelmien* ihmetytyssä? Mistä se särö, jonka viitoittamana löytyvät apuneuvot sen tunnistamiseksi miten ymmärretään kulttuurisesti konstruoitu hyvä, mitkä ovat erilaiset itsen ja moraalien mielen tuottamisen tavat sekä miten puhua isommista arvoideoista. Kuinka siis saada kulttuuriset ongelmat paistamaan

tälläkin alalla vähän kirkkaammin! Esityksessä pohditaan muun muassa ”hyvän antropologian”, ”moraalisen integriteetin”, ”poliittisen korrektisuuden” ja ”positiivisen psykologian” ajatuksia.

Avainsanat: suuret kulttuuriongelmat (Weber: *Das Licht der grossen Kulturprobleme*), kulttuurin tutkimuskohde, aikalaisdiagnostiikan paradoksi.

Down River Vashka: A cooperative project between art and linguistics

Tristan Hamel, MA in political science, MA in environmental art, hamel.tristan@laposte.net
Niko Partanen, MA candidate in Finno-Ugric linguistics, University of Helsinki,
niko.partanen@helsinki.fi

In the summer of 2013, Niko Partanen (University of Helsinki) and Tristan Hamel (artist) will head to Udora, North-Western Komi Republic, Russia. The field trip will be an opportunity for Niko Partanen to collect material for his sociolinguistic research and for Tristan Hamel to complete an artwork revolving around the cultural layer of the landscape, both sides of the project being carried out in relation to one another. When it comes to cultural policy research, Down River Vashka is a good example of the interdisciplinary projects which have been promoted by public and private institutions in Finland. Yet from the point of view of the artist and of the scientist, what are the challenges and opportunities of such cooperation? In this short abstract, we will introduce a couple of research questions which would be addressed in a paper to the Cultural Policy Symposium at the University of Helsinki.

1. What is the potential for cooperation between art and social science? Art and science have radically different approaches to their subject matter. One emphasizes subjectivity while the other relies on the production of knowledge in determined frameworks and making use of specific conventions. In this light, what exactly can science seek in art and vice-versa? Are these potential benefits different for a social scientist and a natural scientist?

2. What are the reasons lying behind the limited number of artists seeking cooperation with social scientists and vice-versa?

Cooperation between art and natural science has become widespread. However, this is much less the case in social science in spite of a community of interest in the study of social phenomena. How can this lesser interest of artists for the outcomes of social science be explained? From the point of view of the scientist, it has been customary in the past to rely on the skills of artists to document field trips. This type of cooperation has become rarer nowadays. Why is this so?

keywords: art, science, cooperation, Komi

Kenelle kuuluu ”koko kansan YLE”? : Monikulttuurisuus julkisen palvelun mediapolitiikassa

Karina Horsti, Jyväskylän yliopisto

Digitaalisuus, kaupallisuus ja monikulttuurisuus ovat nostaneet uudenlaisia haasteita julkisen palvelun mediallyle: mitä oikeastaan tarkoittaa ”koko kansan YLE”? Julkisen palvelun mediallylla on lain mukaan velvollisuus edistää demokratiaa, mutta samaan aikaan mediamurros, maahanmuutto ja kaupallisuus ovat haastaneet perinteiset toimintatavat, markkinat ja käsitykset yleisöistä sekä ”kansallisesta” kulttuurista. Tässä paperissa tarkastelen YLE:n toimintapolitiikkaa monikulttuurisen yhteiskunnan näkökulmasta. Sovellan kriittisen toimintapolitiikan analyysiä vuosina 2005 – 2013

kerättyyn aineistoon, joka sisältää yläläisten haastatteluja ja strategiapapereita. Analysoin sitä, miten monikulttuurisuuden haasteisiin on eri aikoina YLEssä vastattu, ja miten toimintapolitiikan muutokset heijastelevat julkiseen palveluun kohdistuvia odotuksia. Viime vuosina monikulttuurinen toimintapolitiikka on hajautunut. Kansalliset vähemmistöt, erityisesti saamelaiset, sisällytetään yhä vahvemmin kansalliseen kehykseen ja 'suomalaisuuteen'. Maahanmuuttoon kytkeytyvä monikulttuurisuus sen sijaan on pääosin häivytetty strategiasta erillisenä toimintapolitiikan alana. Interventioiden varovaisuuteen vaikuttavat tiukentuneet resurssit, monikulttuurisuuspolitiikkaa kritisoiva ilmapiiri ja maahanmuuton politisoituminen.

Yliopistollisen toimijan rooli alueellisessa kulttuuripolitiikassa – Tiedon tuottaja vai soveltaja?

Aapo Jumppanen, YTT, FM, Helsingin yliopiston Ruralia-instituutti, Kampusranta 9, 60320 Seinäjoki, aapo.jumppanen(at)helsinki.fi

Timo Suutari, HM, Helsingin yliopiston Ruralia-instituutti, Kampusranta 9, 60320 Seinäjoki, timo.m.suutari(at)helsinki.fi

Esityksessä pohdimme yliopistollisen toimijan roolia kulttuuripoliittisessa ohjelmatyössä, kulttuurialan hankkeiden arvioijina ja erilaisten kulttuurihankkeiden toteuttajana. Peilaamme kokemuksiamme tutkimus- ja kehittämistyöstä laajempaan kulttuuripoliittiseen viitekehykseen, jossa kilpailuvaltion puhetavat ovat hallitsevia. Kysymys yliopiston osallisuudesta kulttuuripoliittisissa kehittämisprosesseissa palautuu viime kädessä keskusteluun tutkimuksen hyödyntämiseen poliittis-hallinnollisessa käytännössä. (Vrt. Kainulainen, Suutari, Zimmerbauer 2008 ; Saartenoja, Suutari, Jumppanen 2011)

Yliopiston ja tutkijoiden rooli kulttuuripoliittisissa prosesseissa ei ole yksiselitteinen tai ongelmaton. Poliittinen päätöksenteko saattaa käyttää tutkimusta ja tutkijoita legitimoivassa roolissa, oikeuttamaan tiettyjä kulttuuripolitiikan painotuksia ja puhetapoja. Usein tutkijat esimerkiksi joutuvat ottamaan annettuna lähtöasetelmat ja taustaoletukset sen sijaan, että he itse saisivat ne vapaasti määritellä. Tässä mielessä esimerkiksi kulttuuripoliittiset ohjelmaprosessit eivät täytä tieteellisen ongelmanasettelun ja metodin tunnusmerkkejä, eikä niissä lähtökohtaisesti ole kyse tutkimuksen tekemisestä. Asiantuntijan rooli onkin lähinnä koota yhteen ja suodattaa tietoa yhdessä tilaajien kanssa. Näissä prosesseissa myös tutkijoiden käyttämät käsitteet suodattuvat ja sekoittuvat niin päättäjien kuin kulttuuritoimijoiden käyttämiin käsitteisiin. (Vrt. Saartenoja, Suutari, Jumppanen 2011; Kainulainen, Suutari, Zimmerbauer 2008)

Tarkastelemme reflektiivisesti omaa rooliamme sekä yleisemmin yliopiston yhteiskunnallista vuorovaikutustehtävää kulttuuripoliittisissa prosesseissa erityisesti seuraavien näkökulmien kautta:

- Asiantuntijavallan määrittäminen kulttuuripoliittisissa prosesseissa – kenellä on valtaa?
- Tutkimuksen ja alueellisen kehittämisen välinen suhde – uuden tiedon tuottaja vai vanhan soveltaja?
- Vallitsevien kulttuuripoliittisten kehittämisdiskurssien uusintaja vai kriittinen arvioitsija?

Avainsanat: Yliopiston yhteiskunnallinen vuorovaikutus, alueellinen kulttuuripolitiikkaa, asiantuntijuus

Do we have joint values to build on? Practices of Valuation in The Case of Helsinki Music Centre

Annukka Jyrämä, PhD, Aalto University School of Economics, annukka.jyrama@aalto.fi

Tanja Vilén, PhD, Sibelius Academy, Department of Arts Management

The aim of the paper is to examine the construction of organizational identity and image focusing on the role of underlying values of the respective organizations and the value tensions observed in a new cultural joint venture Helsinki Music Centre (HMC). HMC was opened in September 2011 and it houses four main actors: two symphony orchestras, a music university, and a for-profit service organization. In this paper we particularly draw from Hatch and Schultz's (1997, 2002) integrative model that is built on the relational view and highlights a multi-stakeholder involvement in the processes of organizational identity construction. The theoretical framework of the study builds on elaborating the interplay between values and organizational identity, and the tensions between the different value propositions emerging in a new situation of the joint venture (HMC). The paper presents results of the first phase of a longitudinal case study research (e.g. Stake, 2000, Eisenhard 1989, Yin, 1989) which involves both qualitative and quantitative data collection methods. Based on the empirical analysis the paper concludes that the four actors share surprisingly similar values regarding the identity of the music centre. Yet, it is noteworthy to point out that the main actors in the new Helsinki Music Centre wish strongly to maintain their own distinct identities and current values. Maintaining their own identity is perceived as a requisite for survival. The two symphony orchestras and the music university seem to emphasize their current distinctive values, which are also influenced by their respective background organizations. The fourth actor, the service organization is a new actor that creates tensions between the other actors in the house. All in all, a shared vision and the underlying value, love of music, seem to enable a joint identity building for the HMC as a community; a community unified by music. However, the role of service organization remains blurred within this community.

Taidetta vai yhteiskuntaa? Näkökulmia osallistavan taiteen tutkimukseen

Kaija Kaitavuori, FM, k.kaitavuori@gmail.com

Väitöskirjatutkimukseni käsittelee ns. osallistavaa taidetta eli nykytaiteen muotoja, jotka käyttävät ihmisiä joko osana tuotantoprosessia ja tuottamassa teoksen sisältöä tai osana itse teosta, sen materiaalina. Näissä teoksissa taide ja taiteen tuottaminen kietoutuvat yhteen: projektit voivat käsitellä esimerkiksi työn tai vaihdon käsitteitä ja samalla käyttää näitä prosesseja osana teosten toteutusta. Tällaisia ovat esimerkiksi Santiago Sierran teokset, joissa hän palkkaa minimi- (tai riisto-) palkalla yhteiskunnan marginaalissa eläviä ihmisiä näyttelyynsä tekemään joitain merkityksetöntä kuten kannattelemaan taakkaa tai purkamaan ja jälleenrakentamaan seinää; tai Superflex-ryhmän *Free Shop* –projekti: kaupantekotilanne, jossa asiakkaalle paljastuu vasta maksuhetkellä, että hänen ostoksena maksavat 0€.

Tällainen taide asettuu sekä taiteen että yhteiskunnallisten prosessien todellisuuteen. Se tuotetaan ja esitetään taiteena, mutta samanaikaisesti toteutuu osana ihmisten sosiaalista kanssakäymistä ja yhteiskunnallisia rakenteita. Onko se taidetta vai yhteiskuntaa, sosiaalista vai esteettistä?

Samalla taiteilijoiden, kuraattoreiden ja yleisön roolit kietoutuvat yhteen ja myös taustaorganisaatiot (museot, biennaalit, taiteilijaresidenssit...) ovat aktiivinen osa tuotantoprosessia. Kun taiteen sosiologia tutkii taiteen tuottamisen edellytyksiä teosten taustalla, näissä teoksissa tuotantorakenteet ja prosessit ovat teoksen 'sisällä'. Miten tällaista taidetta pitäisi tutkia? Teen tutkimustani taidehistorian oppiaineen kehyksessä, mutta monet tutkimuskysymyksistäni voisivat yhtä hyvin sijoittua visuaalisen kulttuurin tai kulttuuripolitiikan tutkimuksen kentälle. Toivon voivani käyttää

kulttuuripolitiikan tutkimuksen seminaarin tarjoaman kehyksen osallistavaan taiteeseen liittyvien tutkimusfilosofisten ja metodologisten kysymysten pohdintaan.

Maahanmuuttajat taiteen tukijärjestelmässä. Valtion apurahan hakijoiden ja saajien tarkastelua

Paula Karhunen, Taiteen edistämiskeskus

Esitykseni perustuu meneillään olevaan tutkimukseen maahanmuuttajataiteilijoiden asemasta valtion taidetukijärjestelmässä. Tavoitteena on selvittää, kuinka maahanmuuttajiksi määritellyt henkilöt ovat hakeutuneet ja päässeet valtion tukijärjestelmään. Tässä esityksessä keskityn tutkimushankkeen tilastolliseen aineistoon, joka perustuu taiteen keskustoimikunnan apuraharekisteriin vuosilta 2002–2012.

Apuraharekisteri ei sellaisenaan anna vastausta siihen, kuinka moni apurahan hakija ja saaja on maahanmuuttaja, sillä hakijoiden kansallisuutta tai syntymäpaikkaa ei hakemusprosessissa kysytä. Maahanmuuttajia voidaan tiettyyn mittaankin saakka ”jäljittää” äidinkielen perusteella, joskaan sekään ei ole täydellisen kattava tieto. Muiden tietolähteiden puuttuessa kieli on kuitenkin ainoa käytettävissä oleva kriteeri maahanmuuttajien osuuden arvioimiseksi. Tutkimusta sekä Taiteen edistämiskeskuksen (ent. taiteen keskustoimikunta) vuosittaista tilastointia varten apuraharekisteristä on poimittu sellaiset hakijat, jotka ovat hakulomakkeessa ilmoittaneet äidinkielekseen muun kuin suomen tai ruotsin. Tähän ryhmään kuuluvat myös saamelaiset, jotka on tässä yhteydessä poistettu tarkasteltavasta kieliryhmästä.

Esityksessä tarkastellaan maahanmuuttajataiteilijoiden (so. kieliryhmään ”muu” kuuluvia/vieraskielisiä) määrän kehitystä kymmenen vuoden aikana sekä taiteelliseen toimintaan suunnatun tuen jakautumista eri kieliryhmien ja taiteenalojen välillä. Tarkastelun kohteena on muun muassa se, millaisia eroja eri taiteenalojen välillä on suhteessa maahanmuuttajien määrään. Niin ikään esityksessä tarkastellaan eri kieliryhmien ”onnistumista” apurahan saajina.

Tutkimushankkeessa pohdittavat kysymykset voidaan muotoilla seuraavasti:

- Kuka tai mikä on monikulttuurinen taiteilija tai maahanmuuttajataiteilija?
- Kuinka ”monikulttuurinen” valtion taiteilijatuon hakijakunta on?
- Miten maahanmuuttajiksi identifioitava ryhmä on määrällisesti kehittynyt 2000- luvulla taiteen kentällä ja toisaalta taiteen tukijärjestelmässä?
- Onko maahanmuuttajilla ollut taiteellisen toiminnan tukemisen kannalta erityistarpeita ja miten niihin on vastattu?
- Mikä on ollut maahanmuuttajille myönnetyn tuen määrä ja kehitys sekä osuus taidetoimikuntien kokonaistuesta?

Kuvataiteilijan ammattirooli ja osaamistarpeet tulevaisuudessa – ennakoititutkimuksen tuloksia

Sari Karttunen, YTT, Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämisyhtiö (Cupore)
sari.karttunen(at)cupore.fi,

Pohdin esityksessäni sitä, mihin suuntaan kuvataiteilijan rooli yhteiskunnassa ja työelämässä on muuttumassa. Onko tulevaisuudessa sijaa itseisarvoiselle taiteen tekemiselle vai työllistyvätkö taiteilijat soveltaviin tehtäviin? Toimiiko 2020-luvun taiteilija hoiva-alalla, yritysconsulttina tai pelialan specialistina? Mitä tietoja, taitoja ja ominaisuuksia taiteilijalta vaaditaan näissä uusissa rooleissa?

Esitykseni pohjautuu Kuvataiteilijan ammattirooli ja osaamistarpeet tulevaisuuden työelämässä -nimiseen tutkimukseen, jota Cupore (Sari Karttunen ja Kaisa Herranen) ja Työterveyslaitos (Pia Houni) ovat toteuttaneet yhteistyössä vuosina 2012–2013 Opetushallituksen rahoituksella ja Kuvataiteen koulutustoimikunnan toimeksiannosta. Tutkimus nojaa ensisijaisesti kuvataiteilijaksi ammattikorkeakouluista vuosina 2001–2010 valmistuneille tehtyyn kyselyyn. Tutkimuksen pääraportti ilmestyy Cuporen julkaisusarjassa maaliskuussa 2013, minkä jälkeen tehdään vielä pari temaattista artikkelia.

Avainsanat: taiteilija, ammattirooli, osaaminen, ennakointi

Luovat keskittymät ja alueet

Riina Kontkanen, projektitutkija, Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissätiö
riina.kontkanen@cupore.fi

Viime vuosina luovista toimialoista puhuttaessa on pohdittu erityisesti sitä, missä määrin verkottumista ja klusteroitumista syntyy taiteellisen toiminnan ja kulttuurituotannon piirissä erilaisissa kulttuuritehtaissa, keskittymissä tai kokonaisissa kaupunginosissa. Luovat keskittymät ja alueet -projektin lähtökohtana on ollut tarkastella, miten jokin alue tai kiinteistö jossa on luovan alan toimijoita, tuo hyötyjä tai synnyttää yhteistyötä ja verkottumista siellä toimivien kesken.

Luovat keskittymät ja alueet -projekti käynnistyi vuonna 2009, kun Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissätiö toteutti kyselyn Kaapelitehtaan taiteilijoille ja toimijoille. Kyselyn tavoitteena oli kartoittaa toimijoiden keskinäisiä yhteistyösuhteita ja näkemyksiä Kaapelitehtaasta tilana ja luovan toiminnan edistäjänä. Vastaavanlaiset kyselyt toteutettiin keväällä 2011 Helsingin keskustan Designkorttelissa sekä Vallilassa entisessä Orionin lääketehdaassa sijaitsevassa Artlabissa. Projektissa on myös tarkasteltu Arabianrannan kaupunginosaa ja Hämeenlinnan Verkatehdasta luovan työn keskittyminä.

Luovat keskittymät ja alueet -projektin tavoitteena on ollut selvittää, mistä syistä ja millä eri tavoilla luovan alan toimijat (taiteilijat, luovien alojen yrittäjät ja muut toimijat) ovat näissä keskittymissä luoneet yhteistyösuhteita ja verkottuneet keskenään. Keskeinen kysymys on, mitä lisäarvoa luovan alan keskittymä tarjoaa siellä oleville toimijoille, vai onko heillä mitään muuta yhteistä kuin vain fyysinen alue? Jos tätä lisäarvoa syntyy, niin miten tämä lisäarvon luonne ja laatu syntyy ja vaihtelee erilaisen taustan omaavissa keskittymissä?

Vaikka kaikissa tarkasteltavissa kohteissa on kyse luovan työn ja toiminnan keskittymisestä, metodologisen haasteena on ollut keskittymien erilaisuus. Empiirisen tapausaineiston laajeneminen ja monimuotoistuminen Kaapelitehtaan lisäksi kahteen muuhun tehtaaseen (Artlab ja Verkatehdas) sekä alueeseen (Arabianranta ja Designkortteli) ovat johtaneet tarpeeseen täsmentää sitä luovien keskittymien käsitteistöä, jota tyypillisesti esimerkiksi Richard Florida ja Michael E. Porter ovat alan tutkimukselle tarjonneet. Tarvetta on ilmennyt ennen kaikkea suhteessa luovan keskittymän ja alueen määritelmään sekä ns. luovien ympäristöjen vetovoiman syihin.

Selvityksessä tarkasteltavista tehtaista Kaapelitehdas on taiteilijalähtöinen, alun perin Pro Kaapeli -liikkeestä syntynyt konsepti ja nykyisellään Suomen suurin kulttuurikäytössä oleva tehdas. Kulttuuri- ja kongressikeskus Verkatehdas edustaa puolestaan Hämeenlinnan kunnallisen kulttuuripolitiikan ja top-down -suunnittelun tulosta. Kolmas tehdasympäristöön perustettu keskittymä, Artlab, on

toisentyypinen, yksityishenkilön aloitteesta syntynyt työtilayhteisö kuvataiteilijoiden, muusikoiden ja muiden luovan alan toimijoiden tarpeisiin.

Aluenäkökulman osalta Helsingin keskustan Designkortteli on Design Forum Finlandin aloitteesta perustettu luovien toimijoiden kaupunginosayhdistys, joka on saavuttanut vakiintuneen aseman erikoisliikkeiden ostosalueena sekä Helsingin kaupungin markkinoimana matkailukohteena. Arabianrannan tarkastelussa on lähdetty puolestaan niistä ideaaleista, joita 2000-luvun alun elinkeinopoliittinen puhe alueelle asetti, ja pyritty arvioimaan, onko uudenlaisen asumisen, luovien yritysten ja luovan alan opetusta tarjoavien oppilaitosten alueesta muodostunut sellainen kokonaisvaltainen ”luova kaupunginosa” kuin mitä siitä toivottiin.

Selvityksen aineisto koostuu haastatteluista, kirjallisista lähteistä sekä internet-aineistosta. Artlabin, Designkorttelin, Kaapelitehtaan ja Verkatehtaan osalta toteutettiin sähköiset kyselyt keskittymien toimijoille.

Comparative Overview of Developments in the field of cultural policy in the Baltic states in 1991-2009.

Egge Kulbok-Lattik (Researcher, PhD student); Birgit Lüüs MA (Public Administration)
University of Jyväskylä, egge.2.kulbok-lattik@jyu.fi; Estonia, birgit.luus@gmail.com

The paper aims to compare the main developments in the field of cultural policy in the Baltic States after the restoration of their independence in 1991. Estonia, Latvia, Lithuania are 3 small¹ member states of the European Union (EU) located in the Eastern and Central part of Europe. Taagepera and Misiunas (1997) have pointed out that albeit the Baltic states share geographical location, they differ ethnically, culturally and in case of Lithuania, also religiously². Nevertheless, due to the similar communist past countries also share similarities. In 1991 after the collapse of a communist regime (Soviet Union), all 3 countries achieved their independence and had to make deep reforms in different fields (economics, public administration, judicial area et cetera) in order to distance themselves from the communist legacy. Reforms were also made in the cultural field of cultural policy, which had decades been annexed to censorship and top-down policy-making. In the contemporary market-based competitive society all 3 countries have experienced strong globalisation and europeanisation tendencies that contribute to the homogenisation of the different fields (including cultural policy and the art world). In addition, as all 3 countries are now part of the EU, it might be expected that they share several similarities also in the field of cultural policy.

The paper will focus on 3 research questions:

1. What kind of overall political and economic changes prevailed in Europe when Eastern block of Cold War collapsed and Baltic states started to construct and develop their own cultural policy models?
2. What are the main elements of the cultural policy models (funding system, role of the state) in the Baltic States 1991- 2004 before and after 2004 when countries joined the EU?
3. How the shift - from the cultural democratisation towards cultural democracy - in the field of cultural policy in the Nordic countries and Western Europe can be related to the developments in the cultural policy of the Baltic states before and after joining the EU?

---

¹Population in 2011: in Estonia 1 340 194, Latvia 2 229 641, Lithuania 3 244 601, Slovenia 2 050 189 (Eurostat)

² While in Estonia and Latvia the prevailing religion is Lutheranism (although large part of the society considers themselves as non-religious and Latgale part in Latvia has Catholic roots) then Lithuanians identify themselves more as Catholics.

First of all, a brief reflection about the prevailing political and economic ideas in Europe will be given, in order to explain what kind of environment encircled the Baltic states in the beginning of 1990s when countries started to restore their nation states. Then, authors focus on the main changes of the cultural policy in the Baltic states starting from 1991 and secondly on the period after all 4 countries joined the EU. The last research question is focused on the conceptual macro-historic patterns of the formation and the developments in the field of cultural policy in the Western Europe and Nordic countries by using the theoretical framework of the cultural democratisation and cultural democracy. The objective is to relate these concepts to the developments in the field of cultural policy in the Baltic states in order to bring closer together academic discussions about cultural democracy and cultural democratisation in these post-communist countries and the Nordic countries.

Methodology: qualitative analysis, comparative cultural policy research of cultural policy, developments in national strategies and policies

Keywords: comparative cultural policy, the Baltic states, cultural democratisation, cultural democracy

Romun armoilla — muotoilun poliittisuus ja kulttuuripoliittisuus

Eliza Kraatari, TaM, YTM, Tohtorikoulutettava, Jyväskylän yliopisto, eliza.kraatari@jyu.fi

Modernin, ehkä erityisesti modernin pohjoismaisen muotoilun yhtenä perusperiaatteena on ollut muotoilun demokraattisuus. Tavoitteena on ollut saada ”arjen kauniit tavarat” mahdollisimman monen saataville kohtuulliseen hintaan, missä eri muotoilijat ja yritykset ovat onnistuneet vaihtelevasti. Nykymuotoilun pohjalla on pitkä traditio romantiikan leimaamasta Arts & Crafts -liikkeestä rationaalisuuteen perustuvaan funktionalismiin ja anonyymiin teolliseen muotoiluun, mutta taustalta löytyy myös nk. taideteollisuuden kultakauden prestiisimuotoilu, josta suomalainen tyyppiesimerkki on 1950-luvun taideteollinen lasimuotoilu. Tavaroiden arkinen huomaamattomuus ja huomattavaksi tarkoitettu ylellisyys kohtaavatkin muotoilun laajalla kentällä monin tavoin.

Teollisten tuotantoprosessien kehittyminen 1900-luvulla ja teollisen tuotannon globaalit muutokset 1900- ja 2000-lukujen molemmin puolin ovat välttämättä kytköksissä niin käsi- ja taideteollisten uniikkiteosten kuin teollisen arkitavaran tuotantoon. Niin myös elin- (ja kuolemis-) työskentely-, opiskelu- ja leikkiympäristömme ovat moninkertaisesti muotoilu-, suunnittelu- ja tuotantoprosessien läpikäymisiä. Tavaroiden tuotannon tavat ja volyymit ovat kuitenkin ristiriidassa tavaroiden täyttämisen, kuluttamisen ja saastuttamisen maailman suhteen. Tähän ristiriitaan puuttuvat ekologiseen kestävyysnäkökulmaan tähtäävät muotoilijat sekä yritykset erilaisine viherkampanjoinaan ja uudelleenbrändäyksineen, mutta myös käytännöllisine tekoineen.

Muotoilun demokratiassa ei enää olekaan kyse siitä, onko kaikkien saatavilla t-paitoja, tuoleja, astioita tai matkapuhelimia, vaan siitä, millaiseksi jokapäiväinen kulttuurimme muotoillaan. Teollisuuden ehdoilla toteutuvat tuotannon uudelleenjärjestelyt saattavat kuitenkin pohtimaan esimerkiksi sitä, miten muotoilun kautta on mahdollista vaikuttaa ekologisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävään kehitykseen. Tavaratuotannon keskellä on kysyttävä myös pienimuotoisen valmistamisen ja tekemisen mahdollisuuksia: millä ja kenen muotoilulla on sijaa ja elinmahdollisuuksia tuotantontäyteisessä maailmassa? Onko käsiteellinen nyrkkipaja riistoa vai vaihtoehtoinen statement? Voiko muotoilun avulla edelleen muuttaa maailman arkipäivää paremmaksi?

Ajatukseen Suomesta muotoilun luvattuna maana on totuttu voimakkaasti, mutta millä tavoin muotoilu ymmärretään kulttuuripoliittisena kysymyksenä kansallisen design-huuman jälkeen? Vai ymmärretäänkö? Esitelmässäni pohdin muotoilun poliittisuudesta viime vuosina käytyä suomalaista ja kansainvälistä keskustelua ja tuon esiin teemaan liittyviä useita kysymyksiä.

Avainsanat: muotoilu, käsi- ja taideteollisuus, kulttuuripolitiikka

Osallistumattomuuden kulttuuripoliittiset tulkinnat - teon filosofinen analyysi

Kaisa Kärki, YTM, apurahatutkija, Jyväskylän yliopisto, kaisa.a.karki@gmail.com

Käytännön kulttuuripolitiikassa pohditaan usein sitä, miten ihmiset saadaan osallistumaan esimerkiksi kulttuuritapahtumiin, miten kulttuurista tehdään saavutettavampaa ja sitä, miten kulttuurin avulla voidaan lisätä kansalaisten, etenkin nuorten aktiivisuutta. Osallistumattomuus on epämääräinen ilmiöjoukko, joka tilastoja tulkittaessa usein assosioituu köyhyyteen, huonoosaisuuteen, avuttomuuteen ja kasautuvaan passiivisuuteen. Ihmiset kuitenkin viestivät asioita osallistumattomuudellaan.

Esitelmässä konkretisoin osallistumattomuuden erilaisia tulkintoja ja esitän kehittämäni osallistumattomuuden teon filosofisen analyysin. Osallistumattomuus voi olla esimerkiksi välinpitämättömyyttä, tahdonheikkoutta, tietämättömyyttä tai vahinko. Se voi olla myös intentionaalista pidättäytymistä, reaktio vähäisiin toiminnan mahdollisuuksiin, tilanne, jossa on liikaa vaihtoehtoja tai aktiivista vastarintaa kulttuuripoliittista instituutiota kohtaan eli ns. systeeminen kieltäytyminen.

Väitöskirjassani tutkin, mitä tarkoituksellinen, järjestelmään kohdistuva eli systeeminen kieltäytyminen on ja miten sitä voidaan tutkia. Systeeminen kieltäytyminen voi kohdistua myös kulttuuripoliittiseen instituutioon, kuten Yleisradioon vaikkapa yleisradioveroon kohdistuvana vastarintana. Systeeminen kieltäytyminen näyttää tilastoissa harhauttavasti usein passiiviselta, vaikka se on itse asiassa hyvinkin intentionaalista toimintaa.

Osallistumattomuus vaikkapa tutkimukseen voi olla reaktio valehtelijan paradoksin kaltaisiin tilanteisiin, joissa ei ole mahdollista vastata myöntävästi tai kieltävästi. Kohdataanko kulttuuripoliittisissä kysymyksissä tällaisia tilanteita? Miten osallistumattomuutta ollaan lähestytty kulttuuripolitiikan tutkimuksessa? Millaisia harhoja osallistumattomuuden käsitteellistämiseen voi liittyä?

Osallistumattomuus on heterogeeninen ilmiö. Tiedottamisella voidaan vaikuttaa tietämättömyydestä johtuvaan osallistumattomuuteen, mutta ei muihin osallistumattomuuden muotoihin. Systeemiseen kieltäytymiseen liittyy vahvoja negatiivisia aunteita, joten siihen on vaikea vaikuttaa markkinoinnin keinoin. Kaikenlainen osallistumattomuus ei kasaannu samoille ihmisille, esimerkiksi tekijänoikeuksien noudattamisesta kieltäytyvät saattavat olla aktiivisia yhteiskunnallisia toimijoita ja äänestämättä jättäjät saattavat ottaa mielellään osaa kulttuuripoliittisiin tutkimuksiin. Osoitan, miten analyttistä teon filosofiaa voidaan soveltaa kulttuuripolitiikan tutkimukseen. Filosofia voi erityistieteisiin sovellettuna tarjota uusia kysymyksiä, ja esitelmäni tarjoaa alustan avoimelle keskustelulle osallistumattomuuteen liittyvistä taustaoletuksista.

Avainsanat: systeeminen kieltäytyminen, instituutiot, osallistuminen, sosiokulttuurinen toiminta

Kulttuurin, politiikan ja talouden re-artikuloituminen nykypäivän kulttuurikamppailuissa

Ahti Lassila FM, tutkija, Tampereen yliopisto, ahti.lassila@uta.fi

Tutkimukseni tarkoitus on kartoittaa tämän päivän kulttuuri-ilmastoa Suomessa eli sitä kompleksista tilannetta, jossa kulttuurin toimijat hakevat autonomiansa rajoja suhteessa kulttuuripoliittiseen päätöksentekoon ja liiketaloudelliseen hallinnointitapaan. Tutkimukseni kohteena on sekä kulttuurin toimijoiden mediapuhuntoja 2000-luvun toiselta vuosikymmeneltä että Opetus- ja kulttuuriministeriön selvityksiä ja selontekoja vuodesta 1999 lähtien. Tutkimuskysymykseni liittyy eri tasojen toimijoiden kohtaamiseen: *Miten kulttuuri, politiikka ja talous re-artikuloituvat eri tasojen toimijoiden kulttuurikamppailuissa?*

Paperissani otan kulttuurin toimijoiden mediapuhunnoista esiin musiikin alueen toimijoiden puheenvuoroja. Yhtäältä kyse näyttää olevan eri musiikin lajien (esim. klassinen-jazz) välisistä legitimitteettikamppailuista ja toisaalta kannanotoista musiikin ja yleisesti ottaen taide/taitoaineiden koulutuspoliittisiin linjauksiin. OKM:n selvityksien ja selontekojen kulttuuripuheessa taas rakentuu luovien alojen-luovan talouden-kulttuuriviennin diskurssi, joka kohtaa kulttuurin toimijat konkreettisesti silloin kun kulttuuriin ja sen koulutukseen liittyviä lakeja ollaan valmistelemaan, esittämässä ja toteuttamassa. Taiteen keskustoimikunnan muodonmuutos Taiteen edistämiskeskukseksi on konkreettinen tapahtuma, josta seuraavat mahdolliset muutokset kulttuurin toimijoiden ja kulttuuripoliittikan toimijoiden välisissä suhteissa ovat tulevaisuudessa kulttuuri(politiikan)n tutkijan tutkimuskohteena.

Kun kulttuurin toimijoiden ja kulttuuripoliittikan toimijoiden kulttuuripuheessa rakentuvat kulttuurin, politiikan ja talouden artikulaatiot suhteutetaan toisiinsa, niin tilanteen monimutkaisuus syntyy siitä, että ensinnäkin artikulaatiot ovat erilaisia suhteessa toisiinsa ja toiseksi artikulaatioiden (kulttuuri, politiikka, talous) sisäinen painopiste on jatkuvassa muutoksessa. Tutkimuksen kannalta polttava kysymys onkin, onko sellainen tilanne mahdollista, että jollain ajan hetkellä kulttuurin toimijoiden ja kulttuuripoliittikan toimijoiden artikulaatio on niin yhteneväinen, että toimintaa sääteleviä rakenteita muutetaan nopeasti ja koko kulttuuri-ilmasto muuttuu.

Asiasanat: artikulaatio, toimija, kulttuuri, politiikka, talous

Johtajuus, valta ja vastuu kulttuurialan järjestöissä: Järjestöjen tehtävänkuvan muutoksen vaikutus sisäisen vallan jakautumiseen

Nea Leo, YTM, jatko-opiskelija, Poliittikan ja talouden tutkimuksen laitos, Helsingin yliopisto
nea.leo@helsinki.fi

Esitelmäni pohjautuu alussa olevan väitöskirjatutkimukseni tutkimussuunnitelmaan. Tavoitteeni on väitöskirjatutkimuksessani selvittää, miten kulttuurialan järjestöjen tehtävänkuvan laajentuminen ja muutos heijastuvat niiden sisäisen vallan jakautumiseen. Koska kyse on yhdistysmuotoisista organisaatioista, olennainen kysymys on, miten muutos ilmenee johtajan ja järjestöjen hallituksen rooleissa.

Lähestyn aihettani kysymällä: Miten eri toimijoiden roolit, valta ja vastuut ymmärretään järjestöjen sisällä? Miten ja millaisin argumentein eri toimijat perustelevat oman asemansa? Toisena tutkimuskysymyksenä selvitän, millaisena johtajuus järjestöissä nähdään. Oletukseni on, että

johtajuuden ja vallan jakautumisen muutos näkyy aineistosta esiin nousevana johtajuuden ja vallan käsitteiden uudelleenmäärittelyinä.

Tutkimukseni linkittyy vahvasti kolmannen sektorin murrokseen: alun perin etujärjestöpohjalta rakentuneet järjestöt ovat yhä useammin erikoistuneet erilaisten valtiovallan määrittelemien asiantuntijatehtävien hoitamiseen. Asiantuntijaorganisaatioiksi muuttuneet järjestöt ovat samalla muuttuneet työnantajaorganisaatioiksi: monet yhdistykset ovat lyhyessä ajassa kasvaneet pienistä toimistoista kymmeniä asiantuntijoita työllistäviksi työpaikoiksi. Muutos työnantajaorganisaatioksi heijastuu myös järjestöjen johtajilta ja hallitukselta vaadittavaan osaamiseen.

Kulttuuriala on Suomessa erityisen yhdistyspohjainen. Hanna Kosonen ja Helena Pekkarinen arvioivat Opetus- ja kulttuuriministeriölle vuonna 2010 tekemässään *Kulttuurialan kolmas sektori* -selvityksessä, että kulttuurialan yhdistyksiä on Suomessa lähes 23 000. Yhdistysten suuresta lukumäärästä huolimatta kulttuurialan kolmatta sektoria ja yhdistystoimintaa on toistaiseksi tutkittu varsin vähän.

Avainsanat: kulttuurialan järjestöt, kolmas sektori, valta, johtajuus

Guggenheim Helsinki toimijatahojen kamppailuna

Maaria Linko, Helsingin yliopisto, maaria.linko@helsinki.fi

Solomon R. Guggenheim –säätöön ja Helsingin kaupungin yhteinen hanke uuden Guggenheim-museon perustamiseksi Helsinkiin on nähtävissä osana eurooppalaisten kaupunkien keskinäistä kilpailua näkyvyydestä ja positiivisesta imagosta. Osana tätä kilpailua on eri puolille Eurooppaa noussut lukuisia näyttäviä eri taiteenalojen lippulaivarakennuksia, jotka samalla tarjoavat paikan tuottaa ja kokea kulttuuria. Eniten huomiota ja tieteellistäkin keskustelua on herättänyt Bilbaon Guggenheim-museo, mutta yhtä lailla Oslon uudehko oopperatalo on osa tätä trendiä. Helsingin kaupunki vakuuttuneena tästä menestysreseptistä halusi nostaa myös näkyvyyttään ja tilasi vuonna 2011 Guggenheim-säätiöltä selvityksen kansainvälisen museon perustamisesta Helsinkiin.

Imagokilpailu-ilmiö on siis kansainvälinen eikä museohankkeesta luopuminen sitä poista. Siksi onkin mielekästä tarkastella, mitkä toimijatahot osallistui erityisesti vuoden 2012 alkupuolella käytyyn kiihkeään julkiseen keskusteluun, ja minkä tyyppiset argumentit asettuivat vastakkain. Lyhyesti tutkimusongelmana on, minkälaisen prosessin välityksellä Guggenheim-museota markkinoitiin ja miksi hanke epäonnistui. Teoreettisen inspiraation lähteenä tässä tekeillä olevassa tutkimuksessa käytetään Luc Boltanskin ja Laurent Thévenot'n julkisen oikeuttamisen analyysia (1991) ja ennen kaikkea sen metodologista sovellusta (Luhtakallio ja Ylä-Anttila 2011), jota edelleen mukaillaan tämän tutkimuksen tarkoituksiin. Tutkimuskysymyksiksi kiteytyvät ensinnäkin, miten julkinen debatti Guggenheim-museosta jakautui eri toimijatahoihin ja toiseksi, minkälaiset argumentit asettuivat eri vaiheissa vastakkain ja edelleen mikä tuotti käännekohdan, jossa yleinen mielipide kääntyi hanketta vastaan, jonka seurauksena kaupunginhallitus ei edes tuonut museoaietta kaupunginvaltuuston päätettäväksi. Tarkoitus on tulkita julkista polemiikkaa osana ajankohtaista eurooppalaista yhteiskunnallista tilannetta, johon kuuluvat talouskriisit ja nationalistisen ideologian vahvistuminen ja tällöin Guggenheim-keskustelu näyttäytynee kansainvälisestäikin kiinnostavana.

Tutkimusaineistona käytetään Guggenheim-hankkeesta käytyä mediakeskustelua, erityisesti Helsingin Sanomissa ilmestyneitä juttuja pääkirjoituksista uutisiin ja mielipidekirjoituksiin. Lisäksi tarkastellaan valikoiden verkkoaineistoja kuten Helsingin Sanomissa julkaistuja mielipiteitä ja joitakin blogeja.

Taiteen markkinoistuminen ja markkinointi: diskurssianalyttinen näkökulma taidemuseon markkinaorientaation muodostumiseen

Virpi Näsänen, KTM, tohtoriopiskelija, Hanken School of Economics, virpi.nasanen@apus.fi

Väitöskirjatutkimukseni (keskeneräinen) tavoitteena on diskurssianalyysin avulla selvittää miten suomalaisen taideorganisaation suhde yleisöön ja muihin sidosryhmiin on viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana muuttunut kulttuuripolitiikan markkinoistumisen myötä. Markkinoistuminen viittaa kirjaimellisesti kehitykseen, jossa markkinat valtaavat alaa sellaisilla yhteiskunnan sektoreilla jotka aikaisemmin ovat toimineet kilpailutalouden ulkopuolella, esimerkiksi julkinen terveydenhuolto. Taiteen alueella markkinoistumiskehitys merkitsee paitsi erilaisia toiminnan tehokkuuden ohjaus- ja arvioimismittareita, ennen kaikkea myös sitä että taiteilijat ja taideorganisaatiot nähdään enenevässä määrin luovan talouden rakentajina, joiden odotetaan olevan mukana luomassa työpaikkoja ja taloudellista kasvua. Markkinoistumisen voi näin ollen nähdä edistävän myös markkinoinnin roolia kulttuurituotannossa.

Tutkimuksen teoreettisena lähtökohtana on markkinaorientaatio, joka on yksi markkinoinnin avainkäsitteistä. Markkinaorientaatiolla on havaittu olevan selkeä yhteys liikeyritysten menestykseen. Useat tutkijat, esimerkiksi Kohli, Jaworski ja Kumar (1993) ovat kehittäneet mittareita joiden avulla yrityksen markkinaorientaatiota voidaan mitata ja edistää. Sorjonen (2011) on tarkastellut markkinaorientaation edellytyksiä taideorganisaatioiden ohjelmistosuunnittelussa. Oma tutkimukseni pohjautuu Gebhardtin, Carpenterin ja Sherryn (2006) esittelemään prosessimalliin, joka jakaa markkinaorientaation kehittymisen neljään vaiheeseen: aloitukseen, järjestäytymiseen, jalkauttamiseen ja ylläpitoon. Tarkastelen työssäni taideorganisaation markkinaorientaatiota näiden neljän vaiheen kautta.

Tutkimuksen lähestymistapa on Foucault –vaikutteinen, historiallinen tapaustutkimus, joka keskittyy käytännössä pelkästään yhteen organisaatioon: Nykytaiteen museo Kiasmaan (1998–) ja sekä sen edeltäjään Nykytaiteen museoon (1990–1998). Empiirinen aineisto koostuu pääasiallisesti Nykytaiteen museon omista dokumenteista kuten lehdistötiedotteista, vuosikertomuksista ja muistioista sekä Kuvataiteen keskusarkistosta kerätyistä päivälehti- ja muista artikkeleista. Aineistoa täydennetään tarvittaessa kulttuuripoliittisilla selvityksillä ja raporteilla sekä muilla aiheeseen liittyvillä dokumenteilla. Näkökulma aineistoon on laajasti määriteltynä diskurssianalyttinen ja tarkentuu työn edetessä.

Avainsanat: Markkinaorientaatio, markkinoistuminen, historiallinen tapaustutkimus, diskurssianalyysi.

Lähteet

- Gephardt, G., G. Carpenter, and J. F. Sherry (2006) Creating a Market Orientation: A Longitudinal, Multifirm, Grounded Analysis of Cultural Transformation. *J. of Marketing*, Vol. 70: 37–55.
- Kohli, A.K., B.J. Jaworski and A. Kumar (1993.) MARKOR: A Measure of Market Orientation. *J. of Marketing Research*, Vol. 30: 467–477.
- Sorjonen, H. (2011) The Manifestation of Market Orientation and Its Antecedents in the Program Planning of Arts Organizations. *Int. J. of Arts Management*, Vol. 14: 4–18.

Nuoret määrittelemässä ja kuvaamassa kokemuksiaan

Helena Oikarinen-Jabai, Taiteen tohtori, Aalto Yliopiston Taiteen ja suunnittelun korkeakoulu,
helena.oikarinen-jabai@aalto.fi

Taideperustaisessa nuoria osallistavassa tutkimuksessani olen tarkastellut maahanmuuttajataustaisten nuorten kuulumisten kokemuksia. Olen kiinnostunut esimerkiksi siitä, kuinka tutkimukseen osallistuvat nuoret identifioituvat ja neuvottelevat suhdettaan paikallisiin ja yllirajaisiin tiloihin.

Tutkimusprojektini puitteissa järjestetyissä työpajoissa nuoret ovat tuottaneet yhdessä ohjaajien kanssa muun muassa näyttelyitä (valokuvia ja videoita), radio-ohjelman ja kirjan. Esitelmässäni näytän esimerkkejä nuorten tuottamasta materiaalista ja pohdin osallistavien taide- ja käytäntöpohjaisten tutkimusmenetelmien merkitystä nuorten omien äänten ja näkökulmien esiin nostamisessa.

Eriyisesti maahanmuuttajataustaiset nuoret kokevat usein tulevansa ulkoapäin määritellyiksi. Heidän oma kokemuksellinen tietotaitonsa esimerkiksi useiden kulttuurien välimaastoissa elämisestä jää helposti yhteiskunnallisen asiantuntijapuheen jalkoihin. Esitelmässäni nostan myös esiin kysymyksen siitä, voivatko kriittisemmät (vaikkapa jälkikolonialistisiin teoreettisiin ajatuksiin nojautuvat) lähestymistavat, joihin olen itse tukeutunut, edesauttaa nuorten osallistumista ja aktiivista kansalaisuutta.

Avainsanat: taideperustainen tutkimus – osallistavuus – toisen sukupolven maahanmuuttajataustaiset nuoret – kuulumisten neuvottelut

Näkökulmia esittävän taiteen kentän nykypäivään ja tulevaisuuteen

Anu Oinaala, YTM, Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö, anu.oinaala@cupore.fi

Pohdin kahden eri hankkeen puitteissa esittävän taiteen kentällä työskentelevien taiteilijoiden työllistymistä, toimintaympäristöjä ja tulevaisuuden näkymiä. Ensimmäisessä, loppusuoralla olevassa hankkeessa tarkastelemme tanssin, sirkuksen ja teatterin ml. esitys- ja performanssitaiteen vapaan kentän ryhmien toimintaa. Vapaan kentän ryhmällä tarkoitetaan ryhmiä, jotka eivät saa valtionosuuslainsäädännön mukaista valtionosuutta. Myös projektikohtaiset työryhmät ovat mukana tarkastelussa. Tutkimuskysymyksemme ovat: 1. Millaiseksi suomalainen vapaa kenttä on esittävän taiteen aloilla muodostunut, 2. millaisia toimintalogiikoita sillä toimivilla ryhmillä on ja 3. mikä on vapaan kentän ryhmien esitystuotannon volyyymi.

Tutkimuksessa vapaata kenttää tarkastellaan useiden aineistojen kautta. Tutkimuksesta selviää, että vapaalla kentällä toimitaan moninaisin periaattein ja tavoittein. Vapaan kentän produktioiden määrä pääkaupunkiseudulla on teatteriryhmien osalta suunnilleen yhtä suuri kuin alueella sijaitsevilla VOS-teattereissa. Tanssitaiteen osalta vapaa kenttä tuottaa moninkertaisen määrän produktioita verrattuna valtionosuutta saaviin ryhmiin.

Lisäksi selviää, että vapaan kentän ryhmät eivät useinkaan pysty tarjoamaan pysyviä työsuhteita, vaikka ne saisivat harkinnanvaraista toiminta-avustusta. Vapaan kentän produktioiden työryhmissä työskennelleistä henkilöistä (esiintyjät ja taiteelliset suunnittelijat yhteensä) vain noin kolmannes oli kahden vuoden aikana useammassa kuin yhdessä produktiossa mukana. Taiteilijat ovat mahdollisesti työllistyneet vapaan kentän ulkopuolella tai muissa töissä, joita ei tämän tutkimuksen puitteissa ole otettu huomioon. Ryhmät eroavat toisistaan mm. tulo- ja menorakenteiden ja käytössä olevien tilojen suhteen. Ryhmien toimintaa kuvaamaan olemme muodostaneet neljä ryhmätyyppiä.

Toisena hankkeena on juuri käynnistynyt teatteri-, tanssi- ja sirkusalojen osaamistarveselvitys. Osaamistarpeilla tarkoitetaan yleisesti työelämän edellyttämiä ammattitaitovaatimuksia. Selvityksessä on tarkoitus käsitellä teatteri-, tanssi- ja sirkusalojen työelämää, millaisia muutostendenssejä työelämässä ilmenee sekä sitä, millaista ammattitaitoa alan toimijoilta tulevaisuuden työelämässä odotetaan.

Puheenvuorossani esittelen hankkeet sekä niiden (alustavia) tuloksia. Lisäksi pyrin tuottamaan molempien hankkeiden kautta näkökulmia siihen, millaista työskentely esittävän taiteen kentällä on tällä hetkellä ja tulevaisuudessa.

Avainsanat: esittävä taide, vapaa kenttä, työelämä

“Koti ei ole kone. Välinpitämättömyys osana asumisen käytänteitä”

Heidi Paavilainen, taiteen tohtori, Aalto-yliopiston muotoilun laitos

Esitelmä perustuu väitöstutkimukseeni “Dwelling with design” (2013). Selvitin siinä, mitä muotoilun käyttöesineen kotiutuminen edellyttää kodilta. Tutkimuksen aineisto koostui noin tuhannesta esine-elämäkerrasta jotka keräsin haastattelemalla ja valokuvaamalla 17:ssä kotitaloudessa pääkaupunkiseudulla vuosina 2004–2007. Kaikilla aineiston kotitalouksilla on runsaasti ns. kulttuurista pääomaa ja noin puolet oli muotoilijaperheiden koteja. Tutkimuksen tuloksena oli että muotoiltu käyttöesine kotiutuu (otetaan omaksi, arkistuu) mikäli se sopii yhteen kodin asumisen käytänteiden kanssa. Asumisen käytänteitä tunnistin kolme (koti fyysisen, henkisen ja sosiaalisen virkistytymisen paikkana). Toinen tutkimuskysymys koski vaivautumista: miksi ihmiset vaivautuvat kotiuttamaan muotoilua, kun kotiuttaminen on yleensä aika työläs prosessi. Tuloksena oli että muotoilua vaivaudutaan kotiuttamaan koska kotiuttaminen voi olla mukavaa ajankulua ja itse esineestä on iloa osana asumista. Kaikki kotiin tuodut ja kulkeutuneet esineet eivät kotiudu: niistä ei tule osia kodin asumisen käytänteissä ja asukkaiden näkökulmasta nämä esineet, brändistä ja muotoilun julkisesta arvostuksesta riippumatta, ovat turhia ja roinaa.

Väitöstutkimukseni, kuten tutkimus yleensäkin, korosti aktiivisuutta, sillä aktiivisuutta on suhteellisen helppo tutkia. Kuitenkin myös välinpitämättömyydellä on merkittävä rooli asumisen käytänteissä: koti ei ole asumisen kone jossa eri asumisen käytänteet olisi sovitettu toimimaan ristiriidattomasti, päinvastoin: aineistoni kodeille yhteinen piirre on juuri asumisen käytänteiden yhteensovittamattomuus, jonka seurauksena pyykkivuoret, toimimattomat laitteet ja asukkaan mielestä tarpeettomat esineet kasaantuvat tiukimminkin kontrolloituun kotiin.

Esitelmässäni tarkastelen asumisen käytänteille ominaista välinpitämättömyyttä kulttuuripoliittisena ja -moraalisena objektina (esim. antropologisena “likana”) ja toisaalta tärkeänä kodin oman, yksityisen moraalitalouden tuottamisen välineenä (“me emme pelkää “likaa”).

Avainsanat: asuminen, kotiutuminen, käytänteet, muotoilun kulutus

Suomalaisen monikulttuurisuuspolitiikan juurilla. Romani- ja saamelaisvähemmistöjen hallinnoinnin kulttuuristuminen 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alussa.

Miikka Pyykkönen, Jyväskylän yliopisto

Etnisten ryhmien ja näiden välisten suhteiden hallinnointi on keskeistä kaikille kansallisvaltioille. Monikulttuurisuus - ymmärrettynä etniskulttuurista erilaisuutta säätelevinä hallinnollisina periaatteina ja käytäntöinä - on elimellinen osa Suomen historiaa. Läpi kirjoitetun historian löytyy esimerkkejä siitä, kuinka Suomen maaperää asuttavia vähemmistöjä on pyritty kuninkaiden, keisarien, valtiopäivien ja niiden säätyjen, sekä eri hallintoinstituutioiden toimesta ohjaamaan vuoroin ekonomisiin (verotus, elinkeinot, maankäyttö), sotilaallisiin, uskonnollisiin tai sivistyksellisiin ja kulttuurisiin perusteluihin nojaten. Vähemmistöihin kuuluville tämä on tarkoittanut enemmän tai vähemmän pakottavia vaatimuksia samaistua valtaväestöön. Toisinaan hallinnointi on ollut myös valtaväestöstä eristämistä. Hallinnolliset teknologiat ovat vaihdelleet kuolemalla uhkaamisesta tai vangitsemisesta lasten sijoittamiseen ”kunnollisiin valtaväestöperheisiin” tai kulttuuriseen, uskonnolliseen ja kielelliseen kääntymiseen kouluissa. Post doc -tutkimukseni romanien ja saamelaisten hallinnoinnin historiasta Suomessa on osoittanut, että molempien ryhmien hallinnoinnissa tapahtuu 1800-luvun jälkipuoliskolla ratkaiseva käänne: hallinto alkaa selvästi entistä enemmän käsitellä kyseisiä vähemmistöjä etnisinä ryhmänä, kiinnittää huomiota niiden kulttuuripiirteisiin ja ohjata ryhmiin kuuluvia heille sekä suomalaiselle valtaväestölle ominaisiksi katsottujen kulttuuripiirteiden perusteella. Tällöin tapahtuu siis muutos vähemmistöjen hallinnoinnin rationaalisuuksissa, johon liittyy myös hallinnoinnin teknologioiden uudistuminen. Nämä muutokset kytkeytyvät laajempiin yhteiskunnallisiin muutoksiin, kuten suomalaismielisyyden organisoitumiseen ja kasvuun, yliopistollisen kansatieteellisen tutkimuksen ja kansakoulujärjestelmän kehittymiseen, sekä sanomalehtien ja lukutaidon yleistymiseen. Esityksessäni kuvailen tätä 1800-luvun puolivälin jälkeen ilmaantuvaa vähemmistöpoliittista ’tapahtumaa’ niin sitä edeltäneiden ajattelu- ja toimintatapojen kuin sen aikaistenkin prosessien valossa. Katson, että tapahtumassa muotoillaan 1900-luvun suomalaisen monikulttuurisuuspolitiikan peruseräpäätteet, kuten myös luodaan diskursiivinen ja käytännöllinen tila biologiselle ja kulttuuriselle rasismille. Samoin siinä luotiin pohja, joka on ollut 1900-luvun loppupuoliskon vähemmistösensitiivisen kulttuuripolitiikan lähtökohta. Tutkimuksen näkökulma on foucaultlainen hallinnan analytiikka ja metodina sovelletaan foucaultlaista genealogiaa. Avainsanat: 1800-luku, 1900-luku, hallinnointi, historia, monikulttuurisuus, romanit, saamelaiset, vähemmistö

Oikeudellistunut kilpailupolitiikka ja yrittäjämäisesti toimiva taidemaailma

Pauli Rautiainen, HT, FM, julkisoikeuden yliopisto-opettaja, Tampereen yliopisto

Sitä mukaa kun taidemaailmassa ja muualla luovilla toimialoilla siirrytään yhä vahvemmin kohti yrittäjämäisiä toimintatapoja, kilpailupolitiikka nostaa päätään. Esimerkiksi jos taiteilijoiden ja muiden luovan toimialan toimijoiden yhteenliittymät mielletään yrittäjien yhteenliittymiksi, muuttuu korporatistisen toimialan kollektiiviset neuvottelumekanismit kilpailuoikeudellisesti kielletyiksi kilpailunrajoitustoimiksi. Pohdin alustuksessa miten meidän tulisi tutkia sitä alati tiukkenevaa kuristusotetta, joka oikeudellistuneella kilpailupolitiikalla on yrittäjämäisesti toimivaan taidemaailmaan ja laajemmin luoviin toimialoihin. Alustus liittyy valmisteilla olevaan viestintämarkkinaoikeuden ja nykyaikaisen sananvapausajattelun jännitettä koskevaan tutkimushankkeeseen.

Avainsanat: kilpailupolitiikka, oikeus, yrittäjistyminen, taidemaailma, taiteilijat, taiteellinen työ

Taiteilijan asema Suomessa vuosina 2000 ja 2010

Kaija Rensujeff, tutkija, Taiteen edistämiskeskus, kaija.rensujeff@minedu.fi

Ammattitaiteilijoiden asemaa eri taiteenaloilla tutkittiin valtion taidehallinnossa edellisen kerran 2000-luvun alussa ja uusin aineisto on koottu samaa menetelmää käyttäen 2011-2012. Aineistojen avulla voidaan tarkastella kymmenen vuoden aikana tapahtuneita muutoksia taiteilijakunnan rakenteessa, taiteilijoiden toiminnassa ja tulonmuodostuksessa.

Ammattitaiteilijoiksi on tässä yhteydessä määritelty taiteilijajärjestöjen jäsenet ja valtion apurahaa tutkimusvuosina saaneet taiteilijat. Taiteilijakunta on näin määriteltynä kasvanut noin viidenneksellä ja monialaisten taiteilijoiden osuus on kasvanut huomattavasti. Myös naisten osuuden kasvu eri taiteenaloilla on jatkunut 2000-luvulla. Tarkastelen esityksessäni eri taiteenaloilla toimivien taiteilijoiden työllisyyteen, työmarkkina-asemaan sekä tulotasoon liittyviä muutoksia. Myös taiteilijakunnan rakenteeseen ja taiteilijoiden alueelliseen sijoittumiseen liittyvät muutokset huomioidaan vertailussa. Uusimmassa aineistossa on mukana myös tietoja taiteen soveltavasta käytöstä, taiteilijoiden toiminnasta ulkomailla sekä ammatilliseen järjestäytymiseen liittyvistä syistä. Asiasanat: taiteilijapolitiikka, tulotaso, työmarkkina-asema, moniammatillisuus

Museaalinen poisto "Arvot poistojen turvana - museo arvojensa omistajana"

Nina Robbins, FM taidehistoria, taidekonservaattori YAMK, Jyväskylän yliopiston museologian laitos, robbins@kolumbus.fi

Tutkimus keskittyy suomalaisten taidemuseoiden kokoelmanhallintaan ja taidemuseoiden tekemisiin poistoihin. Museaalinen poisto on aiheena ajankohtainen. On tullut ajankohtaiseksi tarkastella museaalisia kokoelmamääriä sekä liittämään yksittäisen museon kokoelmanhallinta osaksi laajempaa kokonaisuutta. Museaalisen kokoelman karttumisvaiheessa kokoelman määrällinen lisääminen on kokoelmaidentiteetin kannalta ehkä tavoiteltavaa. Hyvien kokoelmakarttumien mukana kokoelmaan on ajan kuluessa liitetty myös epäolennaista materiaalia, jolloin on saatu synnytyksi arvoa sekä sisällöllisesti että numeerisesti. On huomioitava, että pitkäkestoinen numeerinen kartuttaminen rapauttaa kokoelmanhallintaa ja muuttaa museaalisen työn painopisteen kasaumien hallinnaksi. Museotyö ja museaalinen kokoelmanhallinta ovat saavuttaneet sekä kansallisesti että kansainvälisesti pisteen, jossa on tarpeen selkeyttää museoiden sisäistä kokoelmanhallintaa. On sekä kokoelmille että muistiorganisaatiolle eduksi, että muistiorganisaatiot kykenevät itse määrittelemään kokoelmiensa rajat ja säilyttämisen ehdot.

Museaalinen poisto on toiminto, joka nivoo yhteen museaalisen kokoelmanhallinnan eri osa-alueet: hankinta, inventointi, kuntokartoitus, arvoluokitus, konservointi (ennaltaehkäisevä ja kohteeseen kajoava), säilytys sekä poisto. Poisto on kokoelmanhallinnan päätepiste, joka "pakottaa" kaikki sitä edeltävät kokoelmanhallinnalliset toimet yhteneviksi.

Tarkastelemalla museaalista poistoa kokoelmanhallintaprosessin päätepisteenä ja yhtenäisyyden ehtona, on mahdollista kytkeä kaikki kokoelmanhallinnalliset perustoiminnot teoreettisen keskustelun piiriin ja näin luoda katsaus museaaliseen arvokeskusteluun.

Yksi tutkimuksen keskeisiä teoria-alueita on pohdinta taiteeseen liitettävästä arvoverkostosta ja kuinka tietty joukko arvoja vaikuttaa museaaliseen taiteeseen.

Arvokeskustelu ei ole museoissa uusi asia, vaikka termi onkin nykyisin julkisuudessa usein penähty. Arvokeskustelua käydään kun esimerkiksi puhutaan museoiden painopisteistä. Mikä on asia, joka tekee meidän museomme tällä alueella merkittäväksi? Mihin haluamme voimavaramme ja taloudelliset resurssimme keskittää? Ja kuinka profiloidumme koko maan kattavassa tiheässä museoverkossa? Vastaukset määrittävät museon ammattitaidon visuaaliseksi tulemisen.

Museaalinen arvokeskustelu toimii myös turvakilpenä elämyshakuiselle arjelle. Tässä yhteydessä arvokeskustelu ja arjen elämyshakuisuus ovat tietyssä mielessä toistensa vastakohtia.

Arvokeskustelun myötä museoiden päämääriksi valikoituvat usein esim. kokoelman historiallinen arvo, kokoelmataiteen esteettinen arvo, opetuksellinen arvo ja tutkimukselliset pyrkimykset.

Nopeassa syklissä elävä elämyshakuisuus puolestaan puristaa nämä yhden ihmisiän ylitse ulottuvat arvotavoitteet lyhytjänteisempään muottiin. Tässä prosessissa on vaarana, että lyhytjänteisistä välineellisistä arvoista muodostuu kokoelmanhallintaakin määrittävä tekijä.

Tutkimuksen tavoitteena on tuoda esiin poiston olennainen rooli museaalisisessa kokoelmanhallinnassa ja luoda käytännön runko sellaiselle kokoelmanhallinnalliselle keskustelulle, jossa poistokysymys on ajankohtainen. Tavoitteena on myös yhtenäistää museoissa käytössä olevia poistokäytäntöjä. Selkeänä pitkän tähtäimen tavoitteena on pitää museaalinen poisto nimenomaan museaalisena käytäntönä.

avainsanat: museaalinen poisto, kokoelmanhallinta, arvokeskustelu

Kunta ja kolmas sektori: Tarkastelussa valtionosuuden piirissä olevat taide- ja kulttuurilaitokset

Minna Ruusuvirta, KTM, YTM, Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissätiö,
minna.ruusuvirta@cupore.fi

Paperissa tarkastellaan valtionosuuden piirissä olevia kolmannen sektorin taide- ja kulttuurilaitoksia ja niiden suhdetta julkiseen sektoriin, etenkin kuntaan. Perinteisesti yhteiskunnan eri sektoreiden on ajateltu edustavan suhteellisen erillisiä, toiminnoiltaan ja logiikoiltaan erityisiä alueita. Esimerkiksi kolmas sektori on yksinkertaisimmillaan määritelty markkinoiden, julkisen sektorin ja kotitalouksien väliin jääväksi alueeksi, jonka ideaaleja ominaisuuksia ovat institutionalisoituneisuus, yksityisyys, voiton tavoittelemattomuus, itsehallinnollisuus ja vapaaehtoisuus. Viimeisten vuosikymmenien aikana sektoreiden väliset rajat ovat kuitenkin hälventyneet. Organisaatiot toimivat yhä enemmän useamman kuin yhden sektorin alueella ja yhdistävät esimerkiksi erilaisia tulonlähteitä, arvoja, toimintakulttuureita ja hallintamalleja toiminnassaan. Talouden käsitteet ja toimintatavat ovat levinneet niin julkisen sektorin toimintaan kuin kolmannen sektorin organisaatioihin. Sekä valtio että kunnat perustavat enenevässä määrin kolmannen sektorin organisaatioita ja yrityksiä tukemaan julkista palvelutuotantoa. Yksityiset yritykset sisällyttävät erilaisia sosiaalisia päämääriä omiin tavoitteisiinsa. Useat tutkijat ovat käyttäneet termiä hybridisoituminen kuvattaen tätä sektoreiden välistä sekoittumista.

Paperissa tarkastellaan kolmannen sektorin organisaatioiden näkökulmasta tätä sektoreiden välistä sekoittumista. Tarkastelun kohteena ovat valtionosuuden piirissä olevat kolmannen sektorin taide- ja kulttuurilaitokset, niiden omistajuus, talous ja toiminta. Erityisesti tarkastellaan kuntakonserniin kuuluvia yksityisoikeudellisia taide ja kulttuurilaitoksia. Millä tavalla toimivat nämä julkisen vallan omistajaohjauksessa olevat kolmannen sektorin organisaatiot, millainen on niiden kustannustehokkuus ja tuloksellisuus suhteessa toisaalta täyskunnallisiin taide- ja kulttuurilaitoksiin toisaalta muihin yksityisoikeudellisiin taide- ja kulttuurilaitoksiin? Mitkä ovat kuntakonserniin kuulumisen edut ja haitat taide- ja kulttuurilaitoksen näkökulmasta?

Avainsanat: Taide- ja kulttuurilaitokset, kolmas sektori, hybridisoituminen

Mitkä tekijät vaikuttavat nuorten kulttuuripalveluiden tärkeinä pitämiseen?

Petteri Räisänen, yhteiskuntatieteiden kandidaatti, Kulttuuripolitiikan maisteriopiskelija, Jyväskylän yliopisto, petteri.j.raisanen@student.jyu.fi

Esitelmäni perustuu vielä keskeneräiseen pro gradu -tutkielmaan, jossa tarkastelen 15–29-vuotiaita nuoria, joille kulttuuripalvelut ovat tärkeitä elämänsä ja vapaa-aikansa kannalta. Tutkimuksessani kysyn, miten yhteiskunnan rakenteelliset tekijät, kulttuuriharrastukset sekä yksilölliset makutekijät ennustavat nuorten kulttuuripalveluiden tärkeinä pitämistä. Lisäksi kysyn, miten edellä mainitut tekijät erottelevat kulttuuripalveluita tärkeinä pitäviä nuoria niistä nuorista, joille kulttuuripalvelut eivät ole tärkeitä.

Tutkimuksen aineistona on vuoden 2009 Nuorisobarometria, joka on kvantitatiivinen aineisto (n=1900). Tarkastelun kohteeksi valitut kulttuuripalvelut ovat: oopperaesitykset ja oopperajuhlat, taidemuseot ja taidenäyttelyt, kulttuurihistorialliset museot ja näyttelyt, teatteriesitykset, sinfonia- ja kamarimusiikkiesitykset, kulttuuri- ja taidetalojen palvelut.

Tutkimuksessa yhteiskunnan rakenteellisia tekijöitä mittaavia muuttujia ovat nuoren sukupuoli, ikä, opiskelupaikka sekä vanhempien korkeakoulutus. Kulttuuriharrastusten vaikutusta kulttuuripalveluiden tärkeyteen tutkitaan sekä yksittäisen kulttuuriharrastuksen että niiden määrän avulla. Yksilöllisiä makutekijöitä mittaavia muuttujia ovat yhdeksän taiteeseen liittyvää asenneväittämää.

Alustavat tulokset osoittavat, että nuoren sukupuoli, ikä tai opiskelupaikka eivät ole yhteydessä niihin nuoriin, joille kulttuuripalvelut ovat tärkeitä. Tulosten mukaan kulttuuripalveluiden tärkeyttä ennustavia tekijöitä ovat vanhempien korkeakoulutus, nuoren kulttuuriharrastusten määrä sekä yksilölliset makutekijät.

Tulosten mukaan kulttuuripalveluiden tärkeyttä erottelevat yksilölliset makutekijät, kulttuuriharrastusten määrä, sukupuoli sekä ikä. Tulosten osoittavat, kulttuuripalvelut ovat naisille miehiä tärkeämpiä. Lisäksi nuoremmat vastaajat pitävät kulttuuripalveluita tärkeämpinä kuin vanhemmat vastaajat. Vaikka nuoren vanhempien korkeakoulutus ennustaa kulttuuripalveluiden tärkeyttä, vanhempien korkeakoulutus ei kuitenkaan erottele kulttuuripalveluita tärkeinä pitäviä nuoria niistä nuorista, joille kulttuuripalvelut eivät ole tärkeitä.

Avainsanat: kulttuuripalvelut, kulttuurimaku, nuoret

Kolmannen ja julkisen sektorin muuttuva suhde taiteen ja kulttuurin kentällä

Pasi Saukkonen Erikoistutkija, VTT, dosentti, Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissätiö, pasi.saukkonen@cupore.fi

Taiteen ja kulttuurin kolmas sektori on laaja ja monimuotoinen. Erilaisten yhdistys- tai säätiömuotoisten toimijoiden sekä uusosuuskuntien ja voittoa tavoittelemattomien yritysten määrä on viime vuosikymmeninä kasvanut voimakkaasti. Lisäksi toimintaprofiilissa ja tehtäväkuvassa on tapahtunut muutoksia. On puhuttu jopa erityisestä uudesta kolmannesta sektorista erotuksena kansanliikepohjaisesta ja edunvalvontaan keskittyvästä perinteisestä kansalaisyhteiskuntamallista. Kehitykseen on vaikuttanut voimakkaasti myös julkisella sektorilla tapahtunut kehitys koskien palvelujen tuottamista sekä yksityisten tahojen avustamista. Tämän johdosta valtion ja kuntien sekä kansalaisyhteiskuntatoimijoiden välinen suhde on muuttunut merkittävästi. Tässä paperissa selvitetään tarkemmin, mistä tässä kehityksessä on kysymys. Minkälaisia uusia asemia, rooleja ja merkityksiä taiteen ja kulttuurin kolmannella sektorilla on suomalaisessa yhteiskunnassa? Minkälaisia uusia kumppanuuden ja yhteistyön malleja Suomessa esiintyy? Kuinka taiteen ja kulttuurin kentän viimeaikainen kehitys ja nykytilanne sijoittuvat laajempaan keskusteluun

kolmannen sektorin ja kansalaisyhteiskunnan muutoksista sekä hallintainnovaatioista julkisella sektorilla? Minkälaisia tutkimuskysymyksiä asioiden tarkastelusta nousee esille? Paperissa käsitellään edellä mainittuja asioita yleisellä tasolla, ja erilaisia ilmiöitä havainnollistetaan konkreettisilla esimerkeillä.

Avainsanat: Kolmas sektori, hallinta, kulttuuripalvelut

Taidelaitosten kehityshankkeet asuinalueilla – yleisötyötä, yhteisötaidetta vai ihan oikeaa taidetta?

Satu Silvanto, VTM, Helsingin kulttuurikeskus, satu.silvanto@hel.fi

Vuonna 2012 Helsingin kulttuuri- ja kirjastolautakunta jakoi ensi kertaa erillistukea valtionosuutta saaville teattereille omien toimitilojen ulkopuolella toteutettaviin hankkeisiin, yhteensä 200 000 euroa. Tuen taustalla on ns. Lyonin kulttuurityön malli, jonka perusideana on sitouttaa julkista tukea nauttivat kulttuurilaitokset ja taiteilijaryhmät lähiyhteisöjensä kehittämiseen asettamalla yhteisöllinen työn tekeminen omien toimitilojen ulkopuolella julkisen tuen ehdoksi. Helsingissä haluttiin kuitenkin pikemminkin kannustaa kuin pakottaa uudenaikaiseen toimintaan.

Avustettavilta hankkeilta edellytettiin alueellista, sosiaalista ja yhteiskunnallista ulottuvuutta ja niiden tuli kiinnittyä joihinkin seuraavista, Helsingin kulttuuristrategian mukaisista tavoitteista: yhteisöllisyyden edistäminen, syrjäytymiskehityksen ehkäisy, monikulttuurisen kaupungin kehitys, erityisesti nuorten osallistamisen lisääminen eri kulttuuri- ja taiteenlajeihin, panostus lasten ja vanhusten kulttuuripalveluihin, alueellisuus, alueiden kehittäminen sekä uuden toimintamallin kehittäminen ja pilotointi.

Avustusta myönnettiin yhteensä kuudelle teatterilain piiriin kuuluvalle ammattiteatterille, ja osa hankkeista koettiin niiden päätyttyä erittäin onnistuneiksi. Vuonna 2013 hakua laajennettiin niin, että ”yhteisölliset kehityshankkeet” -avustusta saattoivat hakea myös muut ammattiteatterit ja esittävän taiteen ammattilaisryhmät. Avustuksen tarkoitus linjattiin tällä kertaa seuraavasti: edistää uusia, yhteisöllisiä taiteen tekemisen tapoja, edesauttaa uusien toimintamallien muotoutumista taideorganisaatioiden sisällä, monipuolistaa taidelaitosten ja -yhteisöjen yleisöjä sekä tuoda taide entistä selvemmin osaksi laajempaa alueellista ja sosiaalista kehitystyötä.

Tässä esitelmässä tarkastellaan hankkeiden antia niitä toteuttaneiden taidelaitosten näkökulmasta: mitä yhteisöprojekti on hankkeita toteuttaneille taideyhteisöille merkinnyt? Minkälaisia haasteita on koettu ja mitä niistä on opittu? Minkälaista ammattitaitoa hankkeeseen osallistuneet taiteilijat ovat tarvinneet kohdatessaan uusia yleisöjä? Entä mistä hankkeessa on ollut kyse: yleisötyöstä, yhteisötaiteesta vai taiteen tekemisestä?
avainsanat: yhteisötaide, yleisötyö, taiteellinen työ, taidelaitosten kehittäminen, taidetta asuinalueilla

Mitä kunta voi tehdä kulttuuriharrastusten aktivoimiseksi?

Sakarias Sokka, YTT, FM, Jyväskylän yliopisto sakarias.sokka@jyu.fi
Anita Kangas, prof, Jyväskylän yliopisto

Esitelmämme on osa tutkimushanketta, joka selvittää kuntalaisten osallistumista kulttuuri- ja liikuntapalveluihin erityyppisissä kunnissa Suomessa.

Aiemmat tutkimukset kertovat, että kulttuuriharrastuksilla on merkitystä hyvinvoinnin ja terveyden ylläpitämisessä. Aktiivisuus kulttuurin harrastamisessa voi myös estää yksinäistymistä ja vastaavasti tuottaa yhteisötason yhteenkuuluvuutta. Kulttuuripalveluihin osallistumiseen liittyy kuitenkin myös epätasa-arvoa ja sosiaalisia hierarkioita, joiden purkamiselle kuntatalouden ongelmat ja kuntarakenteiden hallintoon liittyvät kysymykset asettavat lisähaasteita.

Kunnissa organisoidut kulttuuripalvelut ovat perinteisesti perustuneet ajatukseen mielekkästä ja yhteisöä hyödyttävästä vapaa-ajan käytöstä. Tässä traditiossa julkisesti tuettua kulttuuripalvelujen tarjontaa on rakennettu sivilisoivassa eetoksessa. Samalla on kiinnitetty paljon julkisia resursseja myös ammattilaisten tukemiseen taiteen autonomiaa korostavassa hengessä.

Aiempien tutkimusten pohjalta huomiota on erityisesti kiinnitetty oletukseen siitä, että palvelujen saatavuus vaikuttaa ihmisten kulttuuripalveluihin osallistumiseen. Kuntalaisten omista kokemuksista ja perusteluista olla osallistumatta kulttuuripalveluihin on kuitenkin yllättävän vähän tietoa.

Tässä alustuksessa peilaamme Jämsässä syksyllä -2012 tekemiemme haastattelujen (n=168) tuloksia aiemman kuntasektorin palvelutuotantoa selvittäneen hankkeen tuloksiin. Näin kykenemme vertaamaan mm. kuntien kulttuuritoimien määritelmiä omasta toiminnastaan, asemastaan kunnallisten kulttuuripalvelujen tuottajina ja heidän käsityksiään palveluihin osallistumattomista (ks. Kangas & Ruokolainen 2012) kuntalaisten omiin kokemuksiin. Tältä pohjalta kysymme:

1. Mitkä ovat jämsäläisen aikuisväestön suosituimpia kulttuuriharrastuksia?
2. Mitkä ovat jämsäläisten kokemat suurimmat esteet kulttuurin harrastamiselle?
3. Millaisia mahdollisuuksia kuntien kulttuuritoimien kuvaamat toimintavalmiudet tarjoavat jämsäläisten kuvaamiin tarpeisiin vastaamisessa?

Avainsanat: kulttuuritoiminta, kunta, kulttuuripalvelujen käytön esteet, hyvinvointi, vapaa-aika

Teattereiden, orkestereiden ja museoiden valtionosuusudistus 2008 – 2010: Vaikutus laitosten talouteen ja toimintaan

Hilppa Sorjonen, KTT, hilppa.sorjonen@cupore.fi

Esitelmä pohjautuu tutkimukseen, joka tehtiin Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissätiössä (Cupore) opetus- ja kulttuuriministeriön toimeksiannosta ja jonka tavoitteena oli tunnistaa teattereiden, orkestereiden ja museoiden vuosien 2008 – 2010 valtionosuusudistuksen vaikutukset laitosten talouteen ja toimintaan. Siinä esitellään tutkimuksen päätulokset laitosryhmittäin (teatterit, orkesterit ja museot; kunnalliset ja yksityiset laitokset) sekä tuloksiin perustuvat johtopäätökset.

Teattereiden, orkestereiden ja museoiden 1990-luvulla luodun valtionosuusjärjestelmän mukaan valtionosuutta myönnetään laitosten käyttökustannuksiin. Valtionosuuden laskenta perustuu valtion talousarviossa vuosittain päätettävään toimialakohtaiseen henkilötyövuoden yksikköhintaan ja henkilötyövuosien määrään. Valtionosuusjärjestelmää uudistettiin vuonna 2005 opetus- ja kulttuuritoimen rahoituslain uudistuksen yhteydessä yksikköhintaa kasvattamalla. Laitosten toiminnan volyymin kasvua ja kustannusten nousua kompensoitiin vuosina 2008 – 2010 toteutetulla lakisääteisen valtionosuuden lisäyksellä, joka oli 49,7 miljoonaa euroa, 80 prosenttia verrattuna vuoteen 2007. (Opetusministeriö 2009; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2010.)

Tutkimuksessa haettiin vastauksia seuraaviin kysymyksiin: 1) kohdentuiko valtionosuuden lisäys osoitettuun tarkoitukseen; 2) miten laitokset käyttivät valtionosuuden lisäyksen; 3) miten laitosten toiminta muuttui; 4) miten laitosten rahoitusrakenne muuttui; ja 5) miten laitosten johto koki valtionosuuden lisäyksen vaikuttaneen laitosten toimintaan.

Kulttuuriorganisaatioiden toiminnan vaikuttavuutta voidaan arvioida laitostasolla, yksilötasolla tai

yhteiskunnan tasolla (ks. esim. Epstein ja McFarlan 2011). Tässä tutkimuksessa kohteena olivat laitostason panokset, toimenpiteet ja tuotokset: tutkittiin, minkälaisia muutoksia panostason resurssillisäykestä (valtionosuuden lisäys) seuraa laitosten toimenpiteisiin (tuotantoprosessiin) ja tuotoksiin (tuotantoihin). Johdon näkemysten avulla kartoitettiin laitostason vaikutusten lisäksi resurssillisäyksen yleisiä kulttuuripoliittisia vaikutuksia.

Tutkimuksessa analysoitiin kaikkien valtionosuutta vuonna 2010 saaneiden laitosten (yhteensä 205) tilinpäätökset vuosilta 2006 - 2010 (tuloslaskelma, tase liitetietoineen ja toimintakertomus). Tilinpäätöstiedot muunnettiin Excel-taulukkomuotoon ja analysoitiin SPSS-tilastointiohjelmalla, kuten myös laitosten johdolle kohdistetun sähköisen lomakekyselyn aineisto.

Lähteet

Epstein, M.J. ja F.W. McFarlan. 2011. "Measuring the efficiency and effectiveness of a nonprofit's performance." *Strategic Finance*, 93:4, s. 27-34.

Opetusministeriö 2009. Museoiden, teattereiden ja orkestereiden valtionosuusuudistus 2008 – 2010 – Loppuraportti. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2009:19. Opetusministeriö, Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto.

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2010. Museoiden, teattereiden ja orkestereiden valtionosuusuudistus 2008–2010 Osa II. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:2. Opetus- ja kulttuuriministeriö, Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto.

Avainsanat: taidelaitosten rahoitus, vaikuttavuus, resurssi, tilinpäätösanalyysi

"Hyvä mahdollisuus meikäläiselle, joka ei voi ihan kilpailla suomalaisten kanssa." Maahanmuuttajataiteilijoiden näkökulma Taiteen keskustoimikunnan monikulttuurisuusapurahoihin

Katri Talaskivi, Jyväskylän yliopisto

Opetusministeriö ohjasi vuonna 2009 Taiteen keskustoimikunnalle (vuoden 2013 alusta Taiteen edistämiskeskus) 100 000 euroa myönnettäväksi apurahoina maahanmuuttajataiteilijoille, etnisiä vähemmistöjä edustaville taiteilijoille sekä monikulttuurisuutta edistäviin taidehankkeisiin. Yhteensä apurahan sai vuonna 2009 30 taiteilijaa tai taidehanketta, ja yksittäiset myönnettyt apurahat vaihtelivat 1000--10 000 euron välillä. 21:n apurahan saajan etninen tausta oli jokin muu kuin suomalainen, romani tai saamelainen.

Tämän kulttuuripoliittikan pro gradu -työn tavoite on kartoittaa, mitä merkityksiä apurahalle antavat ne maahanmuuttajataustaiset taiteilijat ja kulttuurialan työntekijät, joille myönnettiin vuonna 2009 Taiteen keskustoimikunnan apuraha monikulttuurisiin taidehankkeisiin. Tutkimusta varten teemahaastateltiin 11 apurahan saajaa kesällä 2012. Aineiston laadullinen analyysi on kesken, joten tämänhetkiset tulokset ovat alustavia.

Tutkimuskysymykset olivat

1) Millaisin kulttuuripoliittisin perustein monikulttuurisuusapurahat pitäisi apurahan saaneiden maahanmuuttajataiteilijoiden mielestä jakaa?

2) Millainen henkilökohtainen merkitys monikulttuurisuusapurahalla on ollut sen saajille?

Haastateltavien näkemykset apurahojen kulttuuripoliittisista jakoperusteista voi alustavasti jakaa kolmeen kategoriaan. 1) Niihin, joiden mukaan apurahat pitäisi jakaa hakijoiden taiteellisten meriittien tai potentiaalain perusteella; tämä perustelu nousi esiin erityisesti apurahan saaneiden kuvataiteen ammattilaisten haastatteluissa. 2) Niihin, joiden mukaan tärkeimpänä jakoperusteena pitäisi olla hankkeen kyky "rakentaa siltoja" kulttuurien välille; tämä perustelu nousi esiin erityisesti

apurahan saaneiden kirjailijoiden haastatteluissa. 3) Niihin, joiden mukaan apurahojen saajien pitäisi edustaa mahdollisimman laajasti suomalaisen yhteiskunnan kulttuurista diversiteettiä.

Haastateltavien näkemykset apurahan henkilökohtaisesta merkityksestä jakautuivat 1) niihin, joiden mukaan apuraha merkitsi ennen kaikkea rahoitusta taiteelliselle työskentelylle; 2) niihin, joiden mukaan apuraha oli ennen kaikkea henkilökohtainen tunnustus, joka motivoi jatkamaan taiteellista työskentelyä; 3) niihin, joiden mukaan apuraha oli ennen kaikkea kädenojennus suomalaiselta yhteiskunnalta maahanmuuttajalle.

Kymmenen 11:stä haastateltavasta oli sitä mieltä, että erillinen monikulttuurisuusapuraha on tarpeellinen. Yksi haastateltava koki, että monikulttuurisuusapurahat nostavat sen saajat suoraan rasistien maalitauluksi, eikä niitä hänen mielestään siksi pitäisi jakaa erikseen.

Avainsanat: taideapuraha, monikulttuurisuus, maahanmuuttajataiteilija

Kuvanveistäjän työ: kuvanveiston infrastruktuuri ja sääntely 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa

Mari Tossavainen, FT, mari.tossavainen@helsinki.fi,

Väitöskirjaan (2012) pohjautuva esitelmä lähestyy kulttuuripolitiikkaa taidehistoriantutkimuksesta käsin tarkastelemalla kuvanveistäjien työtä, kuvanveistoalan infrastruktuuria, sääntelyä ja sopimushistoriaa Suomessa. Kuvanveistäjien työ nähdään esitelmässä osana taidemaailman rakenteita, arjen käytänteitä ja kuvanveiston institutionalisoitumista. Esitelmän fokuksessa ovat kuvanveistotyötä koskevat neuvottelut, kirjoitetut ja kirjoittamattomat säännöt sekä ammatilliset periaatteet. Esitelmä antaa kuvan kuvanveistäjän työn edellytyksistä ja reunaehdoista 1800- ja 1900-lukujen vaihteen Suomessa.

1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alussa kuvanveistäjän työtä muuttivat uudet ammattikäytännöt ja rakenteet ja kuvanveisto saavutti vähitellen vakiintuneemman aseman. Kuvanveisto koettiin Suomessa pitkään uutena taiteenalana maalaustaiteeseen ja arkkitehtuuriin nähden. Esitelmässä pohditaan, mikä yhteys taiteen sääntelyllä ja sopimuksilla oli kuvanveistäjien ammatilliseen asemaan. Miksi sopimuksista haluttiin tehdä kuvanveistäjien ammattikäytäntöä 1900-luvun alussa? Millaisia sopimuksia kuvanveistoalalla tehtiin?

Esitelmän painopiste on ajassa, jolloin kuvanveistäjä Emil Wikströmin (1864–1942) asema julkisen taiteen tekijänä oli vahvimmillaan. Tapausesimerkkinä on erityisesti Wikström, jota työllistivät lukuisat suuret työt, muistomerkitilaukset. Hän oli myös merkittävä taiteilijoiden oikeuksien ja tekijänoikeuksien eli ”taiteellisen omistusoikeuden” edistäjä aikana, jolloin taiteilijoiden tekijänoikeus oli yleisesti väheksytty asia. Wikströmille oli ominaista pyrkimys vaikuttaa kirjoitettuihin sääntöihin ja lainsäädäntöön, ja hän oli luomassa maan taiteelliselle toiminnalle infrastruktuurin muun muassa juridiikan ja säännösten avulla.

Asiasanat: kuvanveistäjät, taiteen sääntely, infrastruktuuri, ammatillinen identiteetti